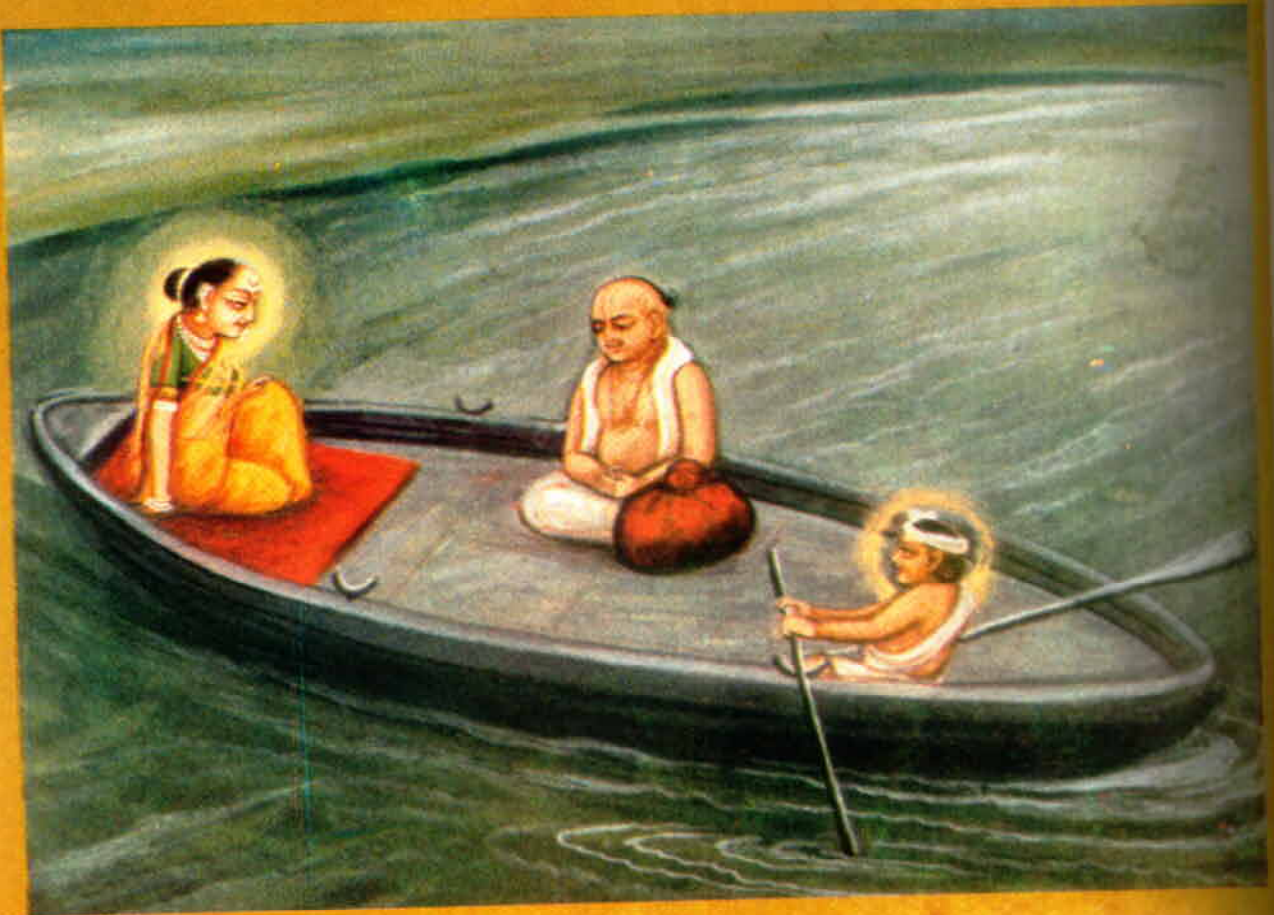
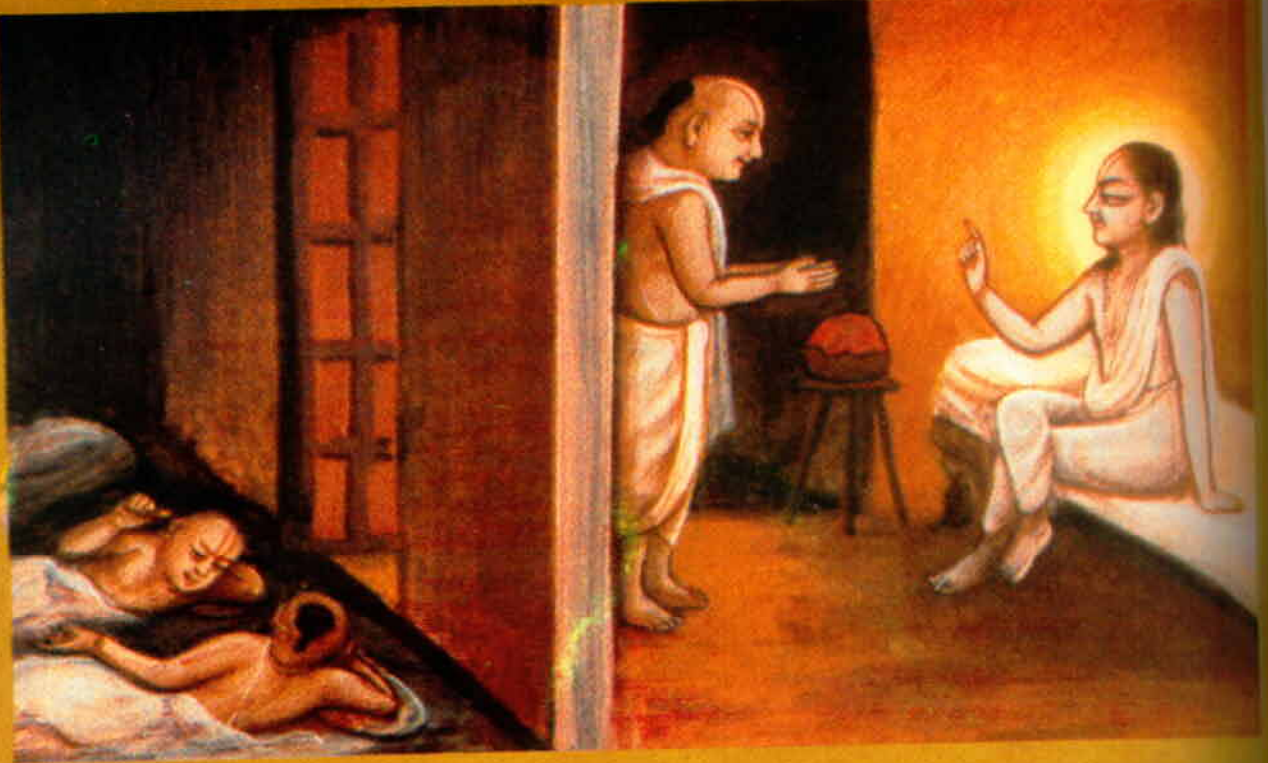

श्री सर्वोत्तम

भुवि भवितप्रवारैककृतेस्वान्वयकृते नमः

श्री सर्वोत्तम

पित्रे नमः

॥ ६३ ॥

પિતા

શ્રી આચાર્યજી પિતા છે.

અર્થ-ચરિત્ર-સંગતિ

જેને પુત્ર હોય તે પિતા બની શકે માટે 'પિતા' નામ કહેવામાં પુત્રોની સ્થિતિ અવશ્ય હોવી જોઈએ. જેથી શ્રી આચાર્યજીએ પોતાના ઓરસપુત્ર રૂપ અન્વય-વંશની ભૂતળ ઉપર એકમાત્ર ભક્તિના પ્રચાર માટે ઉત્પત્તિ કરી. આ ભક્તિના પ્રચારની જવાબદારી આપના વંશને સોંપી.

શ્રી આચાર્યજીએ ફલાત્મક પુષ્ટિ ભક્તિના પ્રચારાર્થે પુત્રોત્પત્તિ માટે, પદ્મનાભદાસને શ્રી મહાલક્ષ્મીજીને પધારવા અડેલથી પ્રયાગ મોકલ્યા રાત્રિનો સમય હોવાથી ઘાટ ઉપર કોઈ નાવિક હતા નહિ જેથી ઠાકોરજી નાવિકનું રૂપ ધારણ કરી પદ્મનાભદાસજીને નાવમાં પ્રયાગ લઈ ગયા અને પાછા મહાલક્ષ્મીજીને અડેલ પધરાવી લાવ્યા. આ રીતે ભક્તિના ભાવિ પ્રચારમાં ભગવાનનો પૂર્ણ સહકાર છે અને તેથી શ્રી આચાર્યજી શ્રી ગોપીનાથજી તથા વિકલનાથજીના પિતા બન્યા.

આ નામ "યજ્ઞ-ધર્મ" - સૂચક છે.

ચિત્ર-પરિચય

ઉપર : શ્રીઆચાર્યજી પદ્મનાભદાસને પ્રયાગ જવા આજ્ઞા કરી રહ્યાં છે.

નીચ : પદ્મનાભદાસ શ્રીમહાલક્ષ્મીજીને પ્રયાગથી પધરાવી લાવે છે. નાવિકના રૂપમાં ઠાકોરજી છે.

નામ-સંગતિ

વંશમાં પુત્ર હોવા છતાં આપના જેવા સામર્થ્યવાન ન હોય તો પુષ્ટિભક્તિનો પ્રચાર શી રીતે થાય ? તે સમજાવવા "સંવંશેસ્થાપિતાશેષસ્વમાદાત્મ્યઃ" નામ કહે છે.

સ્વવંશે સ્થાપિતાશેષ સ્વમાહાત્મ્ય:

શ્રીઆચાર્યજી પોતાના વંશમાં પોતાના આ શેષ-સંપૂર્ણ મહાત્મ્યનું સ્થાપન કરવાવાળા છે.

અર્થ-ચરિત્ર-સંગતિ

શ્રીઆચાર્યજીએ પોતાના વંશમાં અશેષ માહાત્મ્ય, સંપૂર્ણ મહાનતા ઐશ્વર્ય આદિની સ્થાપના કરી. જો આ પ્રમાણે પોતાના વંશમાં આવું અશેષ માહાત્મ્ય સ્થાપન ન કર્યું હોત તો પુષ્ટિભક્તિના પ્રચારનું સામર્થ્ય કાર્ય બન્યું ન હોત.

આ માટે શ્રીઆચાર્યજીએ પોતાના હાથે જ પોતાના પ્રથમ પુત્ર શ્રીગોપીનાથજીને આચાર્યપદ આપ્યું. અને પોતાની સમક્ષજ બીજા પુત્ર શ્રીવિક્કલનાથજીને નાગજીભટ્ટને નામ નિવેદન દિક્ષા આપી સેવક કરવાની આજ્ઞા કરી. આ પ્રકારે પોતાના વંશ દ્વારા અશેષ માહાત્મ્યનું સ્થાપન આપશ્રીએ કર્યું.

આ નામ 'શ્રી-ધર્મ' - સૂચક છે.

ચિત્ર-પરિચય

ઉપર : શ્રીઆચાર્યજી નાગજીભટ્ટને નામનિવેદન માટેની આજ્ઞા શ્રીગુસાંઈજીને કરી રહ્યા છે.

નીચે : નામ નિવેદન કરાવતા શ્રીવિક્કલનાથજી.

નામ-સંગતિ

આવા પ્રકારનું અશેષ માહાત્મ્ય પોતાના વંશમાં સ્થાપન કરવાનું તો રઘુકુળ યદુકુળ આદિ કોઈ ઉત્તમકુળમાં સાંભળ્યું નથી તો આપશ્રીએ આવું કેમ કર્યું ? તેના સમાધાન માટે "સ્મયાપહ:" નામ કહે છે.

श्री सर्वोत्तम

स्ववंशे स्थापिताशेष स्वमाहात्म्याय नमः

श्री सर्वोत्तम

स्मयापहाय नमः

॥ ६७ ॥

સ્મયાપહઃ

શ્રીઆચાર્યજી સ્મય વિસ્મયને દૂર કરવાવાળા છે.

અર્થ-ચરિત્ર-સંગતિ

સ્મય અર્થાત્ વિસ્મય-આશ્ચર્ય ; સ્મય એટલે જ્ઞાન માન-અભિમાન સ્મય એટલે ગર્વ આ બધાનો શ્રી આચાર્યજી નાશ કરે છે.

‘આત્મા વૈ જાયતે પુત્ર :’ આ પ્રભાવને શ્રીઆચાર્યજી એ સંપૂર્ણરૂપે પોતાના વંશમાં કાર્યાન્વિત કરી બતાવ્યો. આપશ્રીએ પોતાના આત્માને જ પોતાના પુત્રરૂપમાં પ્રગટ કરી પોતાનું અશેષ મહાત્મ્ય પુત્રમાં સ્થાપન કર્યું અને આ પ્રકારે ઉત્તરોત્તર શ્રીઆચાર્યજીનું માહાત્મ્ય સ્વવંશમાં ચાલ્યું તેમા કોઈ આશ્ચર્યને સ્થાન નથી. શ્રીઆચાર્યજીના અશેષ મહાત્મ્યના કારણે સ્વવંશ પ્રત્યેનો ઈશ્વરભાવ જળવાઈ રહે તેટલા માટે પુષ્ટિદાસત્વરૂપ શેષ માહાત્મ્ય દામોદરદાસ આદિ સેવકોમાં સ્થાપન કર્યું.

શ્રીઆચાર્યજીના સ્વધામ પધાર્યા બાદ શ્રીવિક્કલનાયજીમાં, યદ્યપિ શ્રીઆચાર્યજીનું સ્થાપિત અશેષ માહાત્મ્ય હોવા છતાં સેવા-ભાવ-પ્રણાલિકા સમજવા માટે પોતે શ્રી અક્કાજીને પુછ્યું. ત્યારે પોતાના કુળમાં ઐશ્વર્યનું અભિમાન ન આવે તે હેતુથી શ્રીઅક્કાજીએ કહ્યું કે આ બધો પ્રકાર શ્રીઆચાર્યજીએ દામોદરદાસને સમજાવ્યો છે. અને ગ્રન્થાદિનું જ્ઞાન આગ્રાના કનૈયાલાલ ક્ષત્રિયને દાન કર્યું છે. તમો તેમની પાસે જઈ સમજી લો. શ્રીગુંસાઈજી દામોદરદાસ પાસે પધારી સેવા-ભાવ-પ્રણાલિકા શીખી આવ્યા.

સેવકોમાં પણ શેષ મહાત્મ્યના દાસત્વનું અભિમાન અને આશ્ચર્ય દૂર કરવા શ્રીઆચાર્યજીના સ્વધામ પધાર્યા બાદ દામોદરદાસજી શ્રીગુંસાઈજી ના ચરણસ્પર્શ ચરણામૃત આદિ લેતા નહિ. તેથી દામોદરદાસને શ્રીઆચાર્યજીનો નિત્ય સાનુભાવ હોવાથી, આપશ્રીએ પુછ્યું કે “તમો શ્રીવિક્કલનાયજીને કેવા સ્વરૂપે માનો છો ?” : દામોદરદાસે કહ્યું કે “આપના પુત્ર તરીકે” ત્યારે આપશ્રીએ આજ્ઞા કરી કે “શ્રીવિક્કલનાયજીને મારું સ્વરૂપ જાણજો. ત્યારબાદ દામોદરદાસ શ્રીગુંસાઈજીના ચરણસ્પર્શ આદિ કરતા હતા.

આ રીતે આશ્ચર્ય અને અભિમાન બન્નેનું નિવારણ શ્રીઆચાર્યજી કરે છે.

મહારાસમાં ભગવાન પ્રગટ થયા ત્યારે આપના આખા મુખારવિંદનું વર્ણન ભાગવતમાં સ્મયમાનમુસ્તામ્બુજઃ થી કરવામાં આવ્યું છે. ભક્તોનાં દોષઃ ભક્ત્યો નિર્ગતઃ ભક્તૌ સમાયાતી ભક્તોનો દોષ તેમનામાંથી નીકળીને ભક્તિરૂપ મુખારવિંદમાં જાય છે. શ્રીઆચાર્યજી શ્રીકૃષ્ણાસ્ય હોવાથી ભક્તોના દોષનું આ રીતે અપહરણ કરે છે.

આ નામ “જ્ઞાન-ધર્મ” સૂચક છે.

ચિત્ર-પરિચય

ઉપર : શ્રીઆચાર્યજી દામોદરદાસને સેવા-ભાવ-પ્રણાલિકા સમજાવે છે.

નીચે : શ્રીવિક્કલનાયજી ને શ્રીઅક્કાજી દામોદરદાસ પાસે જવાનું સમજાવે છે.

નામ-સંગતિ

આપના પુત્ર આપના જેવાજ છે તેનું કારણ સમજાવવા “પતિવ્રતાપતિઃ” નામ કહ્યું છે

પતિવ્રતાપતિ:

શ્રીઆચાર્યજી પતિવ્રતા પતિ છે.

અર્થ-ચરિત્ર-સંગતિ

વ્રત-નિયમ આદિ જે કંઈ છે તે સર્વસ્વ પતિમાં જ માને અને આચરણ કરે તે પતિવ્રતા કહેવાય. શ્રીઆચાર્યજીનાં પત્ની શ્રીઆચાર્યજીનું સંપૂર્ણ રીતે પતિ રૂપમાં જ સેવા ભજન કરવાવાળાં છે. અને આવા પતિવ્રતા સ્ત્રીના આપ પતિ છે. વંશમાં ભિન્નતાની સંભાવના તો ત્યારે બને જ્યારે પતિ પત્નીના વિચારો સ્વભાવમાં જુદાપણું હોય. જો સ્ત્રી-પુરૂષમાં એકબીજાની અસંભાવના હોય તો સંતતિમાં ભિન્નતા આવવી સહજ છે. જેવા શ્રીઆચાર્યજી શ્રીપુરૂષોત્તમના મુખરૂપ આનંદરૂપ પૂર્ણ ઐશ્વર્ય સંપન્ન છે તેવાં જ આપનાં પત્ની પરમાનંદરૂપ હોવાના કારણે પુત્રમાં પણ તેવી જ પૂર્ણતા ઉતરવી તે સ્વાભાવિક છે. "પતિવ્રતાપતિ:" નામ કહેવાથી શ્રીઆચાર્યજીના સ્મયાપહ: નામની પુષ્ટિ થાય છે. જેવી રીતે આપ શ્રીમહાલક્ષ્મીજીના પતિ છે તેવી રીતે આપશ્રી આપના અનન્ય સેવકોના પણ પતિ-રક્ષક છે. 'સર્વૈ પતિસ્યાદ્કુતોભયઃ। સ્વયં સમન્તતઃ પાતિ ધ્યાતુરં જનમ્' (શ્રીભાગવત)

આ રીતે ભક્તોની રક્ષા કરવાને કારણે આપશ્રી અનન્ય ભક્તોના પણ પતિ છે. સિંહનંદના જીવણદાસ ક્ષત્રિ અને ઠઠાના નારાયણદાસ લુહાણા બન્ને શ્રીઆચાર્યજીના અનન્ય સેવક હોવાથી આપશ્રીએ બંદીખાનેથી છોડાવી રક્ષા કરી. શ્રીઆચાર્યજી મહાલક્ષ્મીજીના પતિ તેમજ ભક્તો ના અલૌકિક પતિ સ્વરૂપ છે.

સંત તુલસીદાસ કહે છે, 'પતિવ્રતા કે લક્ષણ આહિ, આન પુરૂષ જગ સપને નાહિ.' શ્રીઆચાર્યજીની સર્વાત્મદૃષ્ટિએ 'આમે કૃષ્ણ પીછે કૃષ્ણ ઇત કૃષ્ણ ઉતકૃષ્ણ તદેચ્છું તિત કૃષ્ણમયીરી, અસ્તંડ કૃષ્ણવત્ સર્વે આ એક જ આપની દ્રષ્ટિ અને ભાવનાનો સ્થાયી વિષય હતો. આપશ્રીની દ્રષ્ટિમાં શ્રીકૃષ્ણ સીવાય બીજા કોઈનું સ્થાન નથી, અને તેથી જ ત્રણેય વખતની પૃથ્વી પરિક્રમામાંના સકલ તિર્થોના દેવતાનું પૂજન શ્રીકૃષ્ણના સ્વરૂપના જ દર્શન કરી કર્યું છે.

આ નામ "વૈરાગ્ય-ધર્મ" - સૂચક છે.

ચિત્ર-પરિચય

ઉપર : ૧ શ્રીમહાલક્ષ્મીજી શ્રીઆચાર્યજીના ચરણારવિંદની સેવા કરે છે.

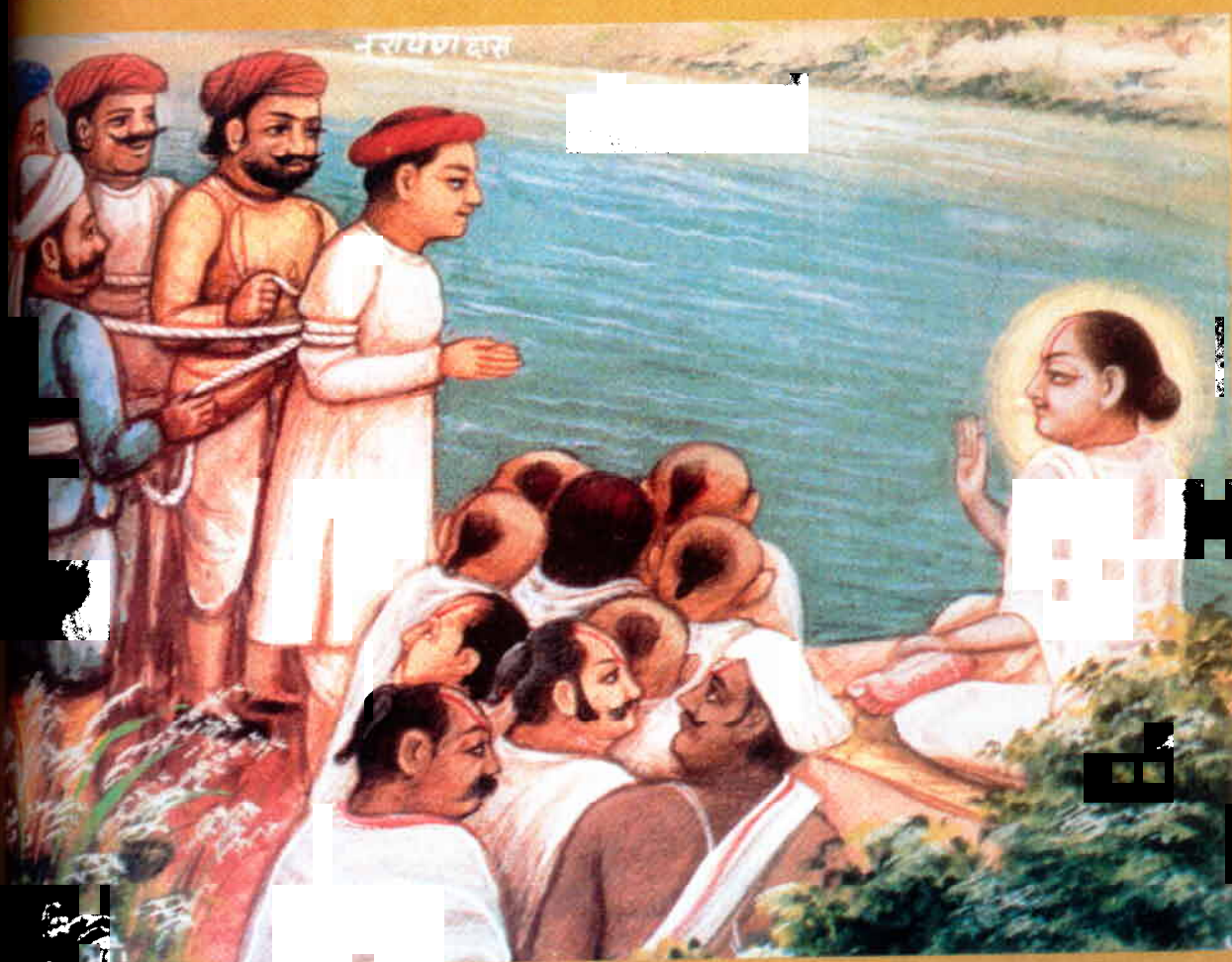
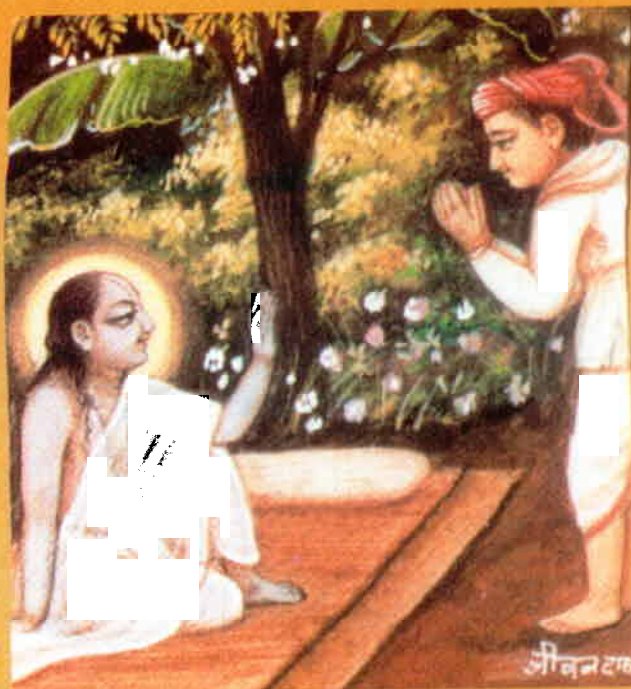
૨ શ્રીઆચાર્યજી જીવણદાસને અભયદાન આપે છે.

નીચે : ઠઠાના નારાયણદાસને આપના વ્રતાપબળે બંદીખાનેથી મુક્તિ મળે છે.

નામ-સંગતિ

શ્રીઆચાર્યજી સ્વયં પતિ સ્વરૂપ હોવાને કારણે સેવકોને ઐહિક પારલૌકિકનું પણ દાન કરે છે તે સમજાવવા "પારલૌકિકૈહિકદાનકૃત્" નામ કહે છે.

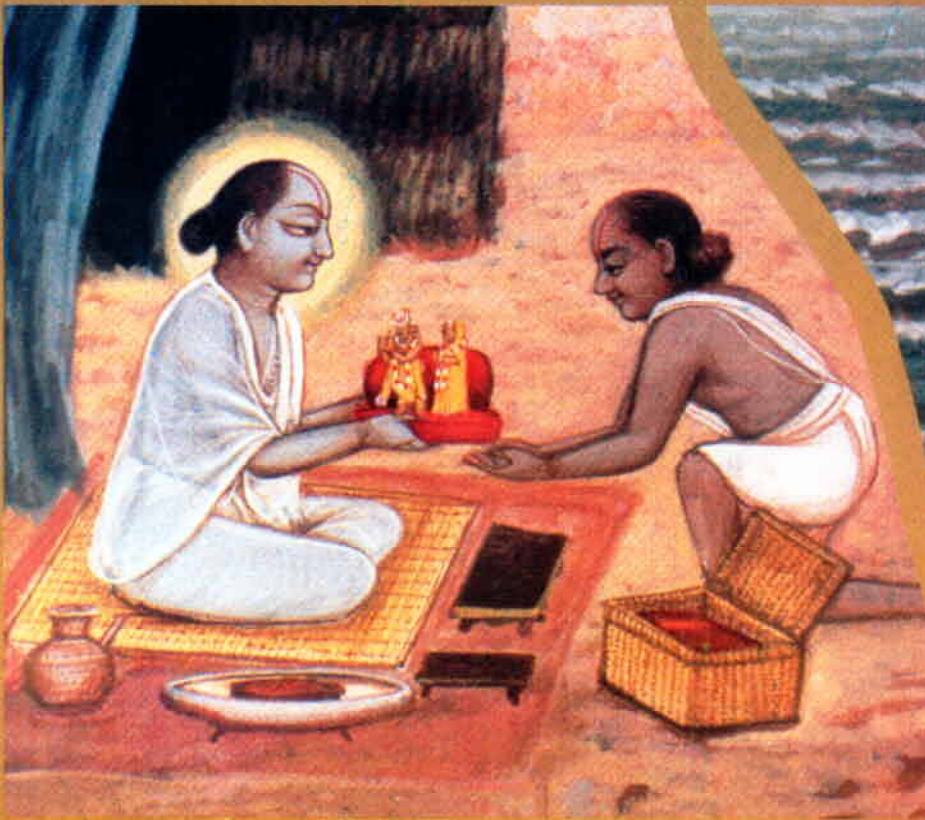
श्री सर्वोत्तम

पतिव्रतापतये नमः

॥ ६६ ॥

श्री सर्वोत्तम

पारलौकिकैहिकदानकृते नमः

“પારલૌકિકૈહિકદાનકૃત્”

શ્રીઆચાર્યજી આલોક અને પરલોક બંનેનું દાન કરવાવાળા છે.

અર્થ-ચરિત્ર-સંગતિ

પુષ્ટિમાર્ગીય ભક્તોને પરલોક સંબંધી એટલે ભગવદ પ્રાપ્તિ સંબંધી ફળ અને અને આલોકનું ફળ એટલે ભગવદ્સેવામાં ઉપયોગી દ્રવ્યાદિનું પણ દાન શ્રીઆચાર્યજી કરે છે. અદ્રષ્ટ એટલે પ્રારબ્ધ-કાળ-કર્મ સ્વભાવ આધીન બાધાઓનો અહિં સંબંધ નથી કારણકે ભકિતના વેગમાં અદ્રષ્ટાદિના અંતરાયો તણાઈ જાય છે.

આપશ્રીએ જગદીશપુરી પાસે રહેતા નરહરિદાસ ગોડીયા બ્રાહ્મણને ઐહિક અને પારલૌકિક બંનેનું દાન કર્યું હતું સમુદ્રમાંથી દ્રવ્ય અપાવીને લૌકિક દાન કર્યું હતું સમુદ્રમાંથી મદનમોહનજીનું સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરાવી પારલૌકિક દાન આપી શ્રીએ કરી પોતાનું સામર્થ્ય જણાવ્યું હતું. કાશીના શેઠ પરસોત્તમદાસને તેઓના ઘરનો પાયો ખોદતાં કરોડો રૂપીયાની સંપત્તિ, વૃદ્ધાવસ્થા થવા છતાં નવયૌવનનું ઐહિક ભૌતિકદાન, મહાદેવજી તેઓને ઘેર પધારી મહાપ્રસાદની યાચના કરે તે ઐહિક આધ્યાત્મિક દાન, અને નંદમહોત્સવના ઉત્સવમાં નંદરાયજી, જશોદાજી ગોપીગ્વાલ સાક્ષાત્ સ્વરૂપાત્મક પધાર્યા એ ઐહિક આધિદૈવિક દાન શ્રીઆચાર્યજીએ કર્યું હતું. અને પારલૌકિક દાનમાં તો શેઠના સેવ્ય સ્વરૂપ શ્રીમદનમોહનજીની સેવામાં શેઠને શ્રીમહાપ્રભુજીના રસાત્મક સ્વરૂપ નો નિરંતર અનુભવ થતો હતો. અન્ય ભક્તોને પણ આપશ્રીએ બંને પ્રકારનાં દાન કર્યાં છે.

આ નામ ‘ધર્મી’ - સૂચક છે.

ચિત્ર-પરિચય

ઉપર : જગદીશપુરીના સમુદ્રતટે નરહરિદાસ ગોડીઆને દ્રવ્ય મળી રહ્યું છે.

નીચે : એજ સમુદ્રમાંથી પ્રાપ્ત થયેલા શ્રીમદનમોહનજી યુગલ સ્વરૂપને આપશ્રી પધરાવી આપે છે.

નામ-સંગતિ

આવું અપ્રતિમદાન શ્રીઆચાર્યજી કોને અને ક્યારે કરે છે? તે સમજાવવા “નિગૂઢહૃદયઃ” નામ કહેવામાં આવે છે.

